

De omgang met bos en bomen door Natuurmonumenten

Natuurmonumenten

Voorwoord

Rondom bomenkap is debat ontstaan. Het laat zien hoe groot de betrokkenheid is van heel veel mensen bij de natuur. En het is begrijpelijk: mensen voelen zich verbonden met bomen. Persoonlijk ben ik elke keer weer onder de indruk van de sfeer die ontstaat als mensen een boom planten. Bijvoorbeeld om een feestelijk moment te markeren, zoals de geboorte van een kind, of juist om een dierbare te gedenken. Bijeenkomsten waarop mensen bomen planten hebben altijd iets intiems, iets kwetsbaars. Het gaat, letterlijk, over het leven.

En diezelfde emoties worden geraakt als bomen gekapt worden. Het voelt voor veel mensen paradoxaal dat Natuurmonumenten – als natuurbeschermingsorganisatie – ervoor kan kiezen om bomen te kappen. Zeker ook vanwege de noodzaak om zoveel mogelijk koolstof vast te leggen om klimaatverandering tegen te gaan. Maar, hoewel het totale bosoppervlak bij Natuurmonumenten de voorbije jaren alleen maar is toegenomen: de praktijk is dat we inderdaad bomen kappen.

We kappen bomen uit veiligheidsoverwegingen. We kappen jonge bomen en nieuwe opslag om open landschappen zoals heide en grasland open te houden. We kappen bomen om landschapselementen in stand te houden, zoals hagen en lanen. We kappen bomen om insecten toe te laten nemen – rafelige bosranden en geleidelijke overgangen tussen bos en open landschap vormen voor veel insecten een waardevol biotoop. We kappen bomen om bedreigde landschapstypen uit te breiden, zoals hoogveengebieden, heides en duinen. We kappen bomen vanuit cultuurhistorische overwegingen; bijvoorbeeld om parktuinen te behouden en te herstellen. En we kappen bomen om monotone en soortenarme productiebossen gevarieerder en natuurrijker te maken. Wat we niet doen, is bomen kappen omdat houtproductie of inkomsten uit houtverkoop voor ons een doel zouden zijn. Alle bossen van Natuurmonumenten kennen uitsluitend natuurdoelen.

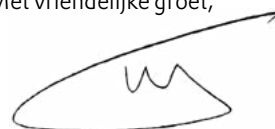
Maar het debat over bomenkap gaat niet ongezien aan ons voorbij. Ook wij constateren dat een deel van de keuzes die we in het veld maken tot discussie leiden. Om die reden besloot Natuurmonumenten in april om tijdelijk te stoppen met iedere vorm van (voorbereiding van) bomenkap. Alleen uit veiligheidsoverwegingen zijn de voorbije maanden incidenteel bomen door ons verwijderd (en zijn op de Veluwezoom circa 300 oude bomen omgewaaid tijdens een voorjaarsstorm...). We zijn in gesprek gegaan met onze achterban om onze omgang met bos en bomen tegen het licht te houden.

Onze raadpleging bestond uit verschillende onderdelen. We hebben een enquête gehouden die door 9.992 mensen is ingevuld. We hebben een landelijke klankbordgroep samengesteld van leden die actief zijn in onze provinciale ledencommissies. In drie bosgebieden (de Sallandse heuvelrug, de Kaapse bossen en het Dwingelderveld) hebben thema-excursies plaatsgevonden met omwonenden en andere betrokkenen. En we hebben dankbaar gebruik gemaakt van alle berichten, oproepen en hartenkreten die betrokken leden met ons gedeeld hebben.

Dit document is de weergave van de herziening van bomenkap door Natuurmonumenten. We publiceren de uitkomsten van onze achterbanraadpleging. En we lichten toe tot welke aanpassingen dat heeft geleid in de keuzes die Natuurmonumenten maakt. Op verschillende onderdelen hebben we besloten om onze omgang met bomen en houtoogst in enige mate bij te stellen. De publieksenquête laat weliswaar zien dat veel van onze keuzes op brede steun kunnen rekenen. Maar toch hebben we – ook in die situaties – nadrukkelijk gezocht naar mogelijkheden om ook rekening te houden met de ‘stem van de minderheid’ die er anders over denkt. Zo hebben we telkens gezocht naar mogelijkheden om aan zoveel mogelijk reacties recht te doen.

Ik hoop dat ook u – als betrokken lezer en natuurliefhebber – zich herkent in de keuzes die Natuurmonumenten heeft gemaakt ten aanzien van bomenkap en houtoogst. Want uiteindelijk delen we dezelfde passie: het koesteren, beschermen en versterken van natuur in Nederland.

Met vriendelijke groet,

Marc van den Tweel
Directeur Natuurmonumenten

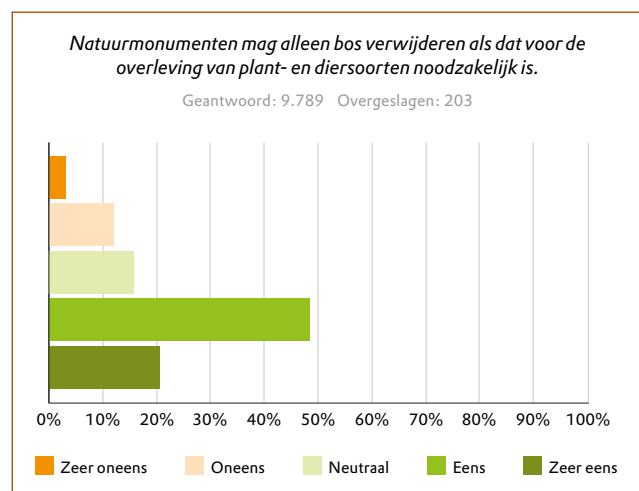
Natuurbeheer, moet dat nou...?

In dit document lichten we toe welke veranderingen Natuurmonumenten doorvoert in de omgang met bos, bomen en houtoogst. Voordat we dat doen, is er één onderwerp waar we nadrukkelijk bij stil willen staan. Het gaat over een oproep die in het debat af en toe langskomt, namelijk: *'houd toch helemaal op met al die ingrepen in de natuur!'*. Het gaat onder andere over het standpunt dat Natuurmonumenten nooit een boom zou mogen kappen, onder geen enkele omstandigheid.

In antwoord op de stelling ***"Natuurmonumenten mag alleen bos verwijderen als dat voor de overleving van plant- en diersoorten noodzakelijk is"*** antwoord 69% van de respondenten dat ze het 'eens' of 'zeer eens' is met deze stelling. Een minderheid van 15% is het 'oneens' of 'zeer oneens'. Deze groep staat blijkbaar kritisch tegenover de vraag of wij überhaupt in mogen grijpen in onze natuurgebieden. Ook onder de aanvullende opmerkingen die respondenten konden achterlaten, waren enkele honderden reacties met als strekking: ***"laat de natuur toch met rust"***. We willen graag uitgebreid stilstaan bij dit onderwerp, omdat het raakt aan de absolute kerntaak van Natuurmonumenten: Waarom doen natuurbeschermingsorganisaties aan natuurbeheer?

Alle landschappen hebben waarde

Naast onze ongerepte natuurgebieden, waar natuurlijke processen de hoofdrol spelen, beheren we ook veel halfnatuurlijke en cultuurhistorische gebieden, die ontstaan zijn door een eeuwenoud samenspel tussen mens en natuur. Het geldt voor stuifzanden, heidevelden en duinen, maar ook voor onze prachtige bloemrijke graslanden, beekdalen en kleinschalige cultuurlandschappen met houtwallen, heggen en singels. De opdracht van Natuurmonumenten is

om het schitterende palet van natuur- en landschapstypen in Nederland te behouden en te beschermen. Omdat veel planten- en diersoorten afhankelijk zijn van die landschappen; denk bijvoorbeeld aan onze weidevogelgebieden. Omdat die landschappen de verhalen vertellen van onze voorouders; denk bijvoorbeeld aan de petgaten in onze laagveenmoerassen. En omdat veel van die landschappen ontzettend gewaardeerd worden door de miljoenen mensen die ze jaarlijks bezoeken. Het is een missie die in ons hart besloten ligt: Natuurmonumenten beheert en beschermt de

canon van het Nederlandse landschap. We kappen daarom bomen om open landschappen te behouden.

Natuurlijke processen zijn stilgevallen

Een andere reden waarom we aan natuurbeheer doen, is het feit dat zoveel natuurlijke processen uit ons Nederlandse landschap verdwenen zijn. Tot enkele decennia geleden was het de normaalste zaak van de wereld dat beken en rivieren buiten hun oevers traden en grote gebieden konden overstromen, waar ze zand en slib afzetten. Duinen waren minder vastgelegd waardoor stuivend zand een belangrijke rol speelde. Kuddes van wilde dieren, of schaapskuddes, trokken door ons landschap waarbij dieren zaden verplaatsten van de ene plek naar de andere. Bossen waren dynamischer en opener vanwege de grotere rol van (natuurlijke) begrazing. Veel van deze landschapsvormende processen zijn stilgevallen, waardoor er tegenwoordig op veel plaatsen dichte, donkere bossen ontstaan, waar maar een deel van de soorten van een boslandschap een plek kan vinden. Door in een deel van onze bossen plaatselijk periodiek bomen te kappen kunnen deze soorten wel kansen krijgen.

Intensief landgebruik

Nog een reden waarom we aan natuurbeheer doen, is het feit dat onze leefomgeving zo sterk beïnvloed is door ons intensieve landgebruik. Nederland hoort tot de landen met de hoogste stikstofuitstoot ter wereld. Met de uitstoot van ammoniak vanuit de veehouderij horen we wereldwijd zelfs tot de top vijf van meest vervuilde landen. Veel bodems zitten vol met fosfaat en natuurgebieden hebben te kampen met de instroom van pesticiden en andere verontreinigde stoffen via de lucht en het water. Door de instroom van nutriënten zoals stikstof en fosfaat, zijn onze natuurgebieden voedselrijker dan ze ooit geweest zijn. Als we ze niet beheren, overwoekeren concurrentiekrachtige krachtpatsers als bramen, brandnetels en (in toenemende mate) invasieve exoten als japanse duizendknoop steeds meer bloemrijke gebieden. Ook de opslag van jonge bomen in open landschappen is versneld en versterkt door de hoge stikstofdepositie. Als we de rijkdom aan planten en dieren willen behouden, is het in heel veel natuurgebieden harde noodzaak om ze actief te beheren.

Natuur heeft ruimte nodig

En, misschien wel de belangrijkste reden waarom we aan natuurbeheer doen, is het feit dat we simpelweg te weinig natuur hebben in Nederland. Het is de belangrijkste reden waarom het zorgwekkend slecht gaat met de natuur. In Nederland en wereldwijd voltrekt zich een biodiversiteitscrisis die qua ernst niet onderdoet voor de klimaatcrisis. Het onlangs verschenen IPBES-rapport van de Verenigde Naties maakt dit pijnlijk duidelijk: een miljoen soorten planten en dieren worden met uitsterven bedreigd. Dagelijks sterven twee soorten uit. Iedere dag weer: vandaag, gisteren, morgen.

Het Duitse en Nederlandse onderzoek dat aantoonde dat we de voorbije vijftig jaar 75% van alle vliegende insecten zijn kwijtgeraakt, laat zien dat er iets fundamenteel fout gaat. Onlangs verscheen nieuw Deens onderzoek dat aantoonde dat in Denemarken maar liefst 80% van alle vliegende insecten is verdwenen – en dat insectenetende vogels dezelfde zorgwekkende trend volgen. Onze ecosystemen raken ontworcht. En al die studies en onderzoeken leiden tot dezelfde conclusie: natuur heeft ruimte nodig. Maar in Nederland heeft de natuur één ding niet, en dat is ruimte. Slechts 13% van ons land bestaat uit beschermde natuurgebieden en daarmee zijn we een mondiale hekkensluis. Bovendien biedt de rest van ons intensief gebruikte landschap steeds minder leefruimte voor planten en dieren. Voor natuurbeheerders – wier missie is om biodiversiteit maximaal veilig te stellen – betekent het dat we ons inspannen om zoveel mogelijk planten en dieren een huis te bieden op de ‘schamele vierkante meters’ die daarvoor beschikbaar zijn. En dus grijpen we in.

Door dit samenspel van oorzaken wordt er in Nederland relatief intensief beheerd in natuurgebieden. Worden er keuzes gemaakt, vinden er ingrepen plaats in ons landschap, en ja – wordt er soms bewust natuur “aangelegd”. Natuurmonumenten heeft absoluut begrip voor het deel van de samenleving dat weerstand heeft tegen het ingrijpen in natuurgebieden, maar onze missie dwingt ons ook om uit te leggen waarom we dit doen – en niet automatisch om er dan maar mee op te houden. Want het veiligstellen, behouden en versterken van de Nederlandse biodiversiteit ligt in ons hart besloten.

Onze omgang met bossen en bomen

Méér bos

Slechts 10% van het Nederlandse landoppervlak bestaat uit bos. Daarmee horen we bij de landen met het kleinste bosoppervlak van Europa. Onze Belgische zuiderburen hebben 22% bos. Frankrijk en Duitsland circa 30%. Tegelijkertijd weten we uit tal van studies dat juist bossen ontzettend hoog gewaardeerd worden door recreanten. Wie er in het weekend op uittrekt, merkt het: het is druk in onze bossen.

Bossen hebben op tal van manieren meerwaarde voor onze samenleving. Ze bieden leefruimte aan planten en dieren, filteren de lucht, zuiveren het water, bieden ruimte voor wandelen en fietsen en ze kunnen hout leveren. Bovendien krijgt het Nederlandse bos er een doelstelling bij die steeds belangrijker wordt: bossen slaan koolstof op en dragen zo bij aan het beperken van klimaatverandering (zie ook hoofdstuk 'Onze omgang met koolstof'). Het tegengaan van klimaatverandering is een nieuwe opdracht waar *iedereen* zijn verantwoordelijkheid in heeft te nemen; ook natuurbeheerders. We zullen – als natuurorganisaties én als samenleving in zijn geheel – in de toekomst nog afhankelijker worden van de functie van natuurgebieden

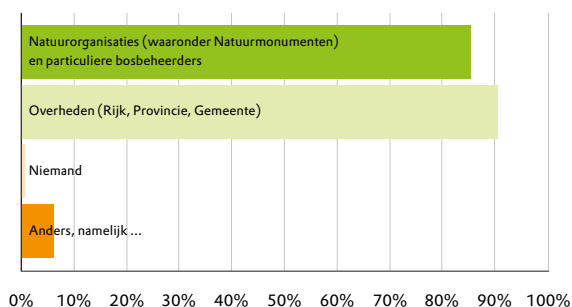
als 'levende opslagsystemen' voor koolstof om ons richting een 'klimaatneutrale' samenleving te ontwikkelen. Daaraan leveren allerlei natuurtypen een bijdrage, maar zeker ook bossen. Er is, onder onze achterban, dan ook een sterke oproep om te zorgen voor meer bos in Nederland.

Op de enquêtevraag **"Wie moet zorgen voor de aanplant van dat extra bos?"** antwoordde 91% van de respondenten dat overheden (Rijk, provincies, gemeenten) hiervoor verantwoordelijk zijn. En 86% antwoordde dat ook natuurorganisaties waaronder Natuurmonumenten ervoor moeten zorgen. Ongeveer 6% van de respondenten koos bij deze vraag voor het antwoord 'Anderen, namelijk...' waarbij vaak verwezen werd naar industrie en bedrijven die verantwoordelijk zijn voor een groot deel van de koolstofuitstoot ("laat de vervuilers betalen").

Op de enquêtevraag **"Wie moet de aanplant van dat extra bos betalen?"** antwoordde 25% van de respondenten dat natuurorganisaties hiervoor moeten betalen. Maar liefst 85% antwoordde dat overheden verantwoordelijk zijn en 64% dat de veroorzakers van de koolstofuitstoot mee moeten betalen.

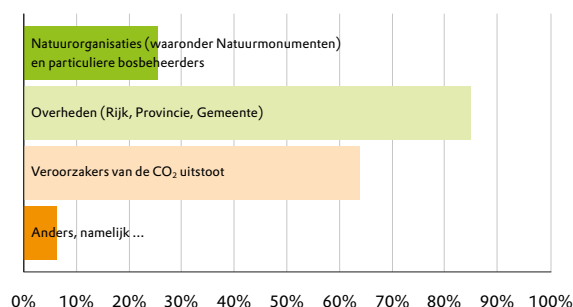
Wie moet zorgen voor de aanplant van dat extra bos?

Geantwoord: 9.992 Overgeslagen: 0

Wie moet de aanplant van dat extra bos betalen?

Geantwoord: 9.992 Overgeslagen: 0

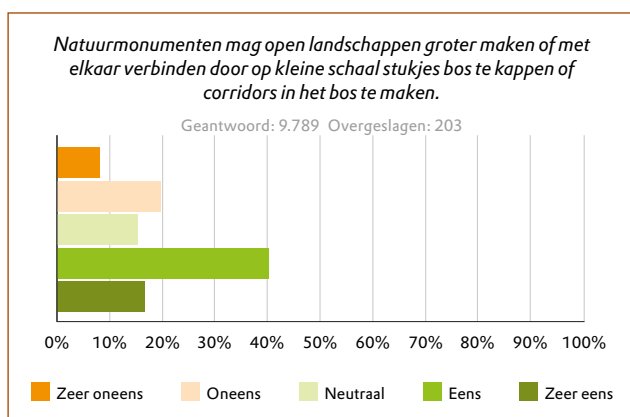

Deze oproep pakken we met beide handen aan. Het bosoppervlak in Nederland moet in de komende jaren met tienduizenden hectaren groeien. Momenteel stelt minister Schouten van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit samen met de provincies een 'Bossenstrategie' op. Natuurmonumenten is in gesprek met het ministerie en de provincies over deze bossenstrategie. Daarbij is ons doel helder: we spannen ons in voor méér bos in Nederland.

Ook zijn we inmiddels begonnen met een verkenning naar mogelijkheden om ook zelf nieuw bos aan te leggen buiten bestaande natuurgebieden met financiële steun van het bedrijfsleven. Dat doen we voor alle planten en dieren die afhankelijk zijn van bossen. Dat doen we voor alle mensen die van het bos genieten. En dat doen we omdat bossen koolstof opslaan en zo bijdragen aan het tegengaan van klimaatverandering.

Van bos naar open landschap

Veel maatschappelijk debat richt zich op situaties waarin bestaand bos gekapt wordt ten behoeve van herstel en uitbreiding van open landschapstypen zoals heide, duinen of stuifzand. Op de enquêtevraag **"Natuurmonumenten mag open landschappen groter maken of met elkaar verbinden door op kleine stukjes bos te kappen of corridors in het bos te maken"** antwoordde 57% van de respondenten dat ze het ermee 'eens' of 'zeer eens' is. Een aanzienlijk percentage van 28% antwoordde dat ze het ermee 'oneens' of 'zeer oneens' is. Bovendien richtte de vraag zich op *"kleine stukjes bos"*, terwijl we weten dat grootschalige bosomvorming kritiek oproept.

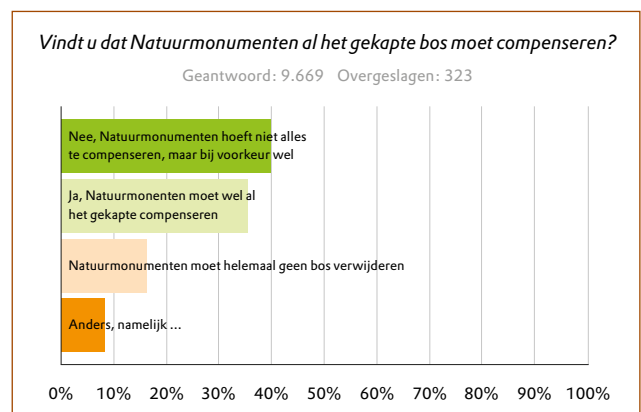
De voorbije jaren heeft op veel plaatsen in ons land, bij verschillende natuurbeherende organisaties, grootschalige bosomvorming plaatsgevonden. Hoewel de meest grootschalige projecten niet bij Natuurmonumenten plaatsvonden, vragen we hier ook begrip voor de afweging van andere natuurorganisaties. In geen enkel natuurgebied

is bos omgezet in open landschappen vanwege financiële motieven van de natuurbeheerder. Veruit de meeste projecten zijn uitgevoerd om Natura2000-gebieden te herstellen. Het zijn juist deze Europese topnatuurgebieden die de grootste bijdrage leveren aan het behoud van bedreigde planten en diersoorten. En juist in internationaal perspectief heeft Nederland – de laaglanddelta van Noordwest-Europa – óók een grote verantwoordelijkheid voor de natuur van open landschappen. Het grootste deel van onze biodiversiteit is daarvan afhankelijk.

Tegelijkertijd zien we dat juist het grootschalige verwijderen van bos kritiek oproept bij een deel van onze achterban – en dat nemen we serieus. Het meest grootschalige omvormingsproject dat Natuurmonumenten nog van plan was om uit te voeren, betreft de kap van 30 hectare bos op de Sallandse heuvelrug. Het doel van dat project staat voor ons niet ter discussie: voor insecten en vogels is het hard nodig om de heidevelden op de heuvelrug te verbinden met de bloemrijke akkers aan de randen. Alleen dan kunnen ze voldoende voedsel vinden om te overleven en hun kuikens groot te brengen. Maar we maken wel een pas op de plaats met dit project. We zijn opnieuw in gesprek met provincie Overijssel en Staatsbosbeheer (de beheerder van het aangrenzende gebied) om gezamenlijk te kijken of de doelen gehaald kunnen worden met minder boskap. Daarbij hebben we alle drie hetzelfde doel: versterken van de biodiversiteit van de Sallandse heuvelrug.

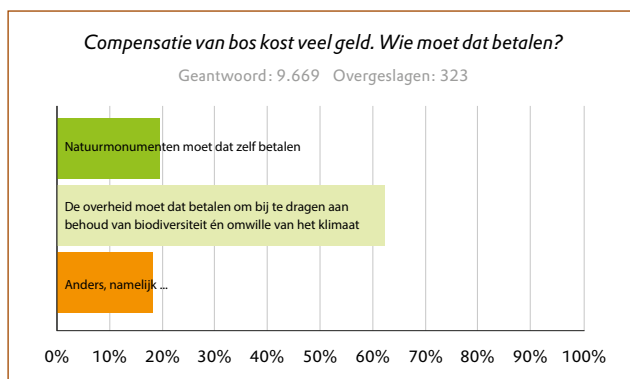
Boscompensatie

Op de enquêtevraag **"Vindt u dat Natuurmonumenten al het gekapte bos moet compenseren?"** antwoordde 40% 'Nee, Natuurmonumenten hoeft niet alles te compenseren, maar bij voorkeur wel'. Tegelijkertijd antwoordde 36% 'Ja, Natuurmonumenten moet wel al het gekapte bos compenseren'. In de bijeenkomsten waar we in gesprek gingen met onze achterban, was de reactie eenduidig. Mensen vinden dat we boskap niet hoeven te compenseren als dat onderdeel uitmaakt van het reguliere bosbeheer (bijvoorbeeld als we opstanden van exoten zoals Japanse larix

weghalen en op dezelfde plek weer nieuw, gevarieerder bos ontstaat met inheemse boomsoorten). Ook niet als we jonge opslag van nieuwe bomen verwijderen. Maar mensen vinden wél dat we boskap moeten compenseren als we bestaand bos verwijderen ten gunste van bijvoorbeeld heide-uitbreiding of andere open landschapstypen.

Op de vraag *“Compensatie van bos kost veel geld. Wie moet dat betalen?”* antwoordde een grote meerderheid van 62% *‘de overheid moet dat betalen om bij te dragen aan behoud van biodiversiteit én omwille van het klimaat’*. Een aanzienlijk deel van de respondenten wees ook hier op de verantwoordelijkheid van industrie en bedrijfsleven (18% die antwoordde *‘Anders, namelijk’*) en 20% van de respondenten meent dat Natuurmonumenten de boscompensatie zelf moet betalen.

Natuurmonumenten onderschrijft de oproep om bosomvorming te compenseren van harte. Gegeven de klimaatverandering en gegeven het feit dat Nederland sowieso hoort bij de landen met het kleinste bosoppervlak van Europa, is een verdere afname van het Nederlandse bosareaal absoluut ongewenst. We gaan in gesprek met het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en met de provincies om te bepleiten dat verlies van bosoppervlak volledig gecompenseerd wordt. We spannen ons ervoor in dat dit wordt vastgelegd in de Bossenstrategie die het Rijk en de provincies momenteel opstellen. Als er in de toekomst nieuwe projectplannen ontstaan voor boskap ten behoeve van open

landschappen, dan zal Natuurmonumenten zich er hard voor maken dat boscompensatie op voorhand geregeld is.

Lanen en laanbomen

Op de vraag *“Natuurmonumenten vernieuwt oude lanen zodat deze in de toekomst blijven bestaan. Er zijn verschillende manieren waarop dat kan. Wat vindt u de beste?”* antwoordde een overgrote meerderheid van 74% met *‘Individuele bomen vervangen als deze verwijderd moeten worden, maar waardoor jonge en oude bomen door elkaar staan’*. Een minderheid van 13% antwoordde *‘Bij voorkeur de hele laan in één keer vervangen, zodat alle bomen in de laan dezelfde leeftijd hebben’*.

Het beheer en onderhoud van lanen is een complex onderwerp waarbij verschillende belangen aan de orde zijn. Lanen fungeren vaak als wandel- of fietspad en dan heeft Natuurmonumenten te maken met wettelijke veiligheidseisen. Als laanbomen voldoende ver uit elkaar staan, kunnen zieke bomen individueel vervangen worden. Maar vaak staan laanbomen juist dicht op elkaar – dat is wat veel lanen zo karakteristiek maakt – en in die situaties leggen nieuwe, kleine bomen het af tegen oudere bomen die de vrijkomende ruimte opvullen met hun kroon. Het beheer en onderhoud van lanen vereist, kortom, maatwerk dat per situatie verschilt.

Het is duidelijk dat de achterban ons oproept om zeer terughoudend te zijn met het integraal vervangen van lanen. Daarom hanteren we enkele principes bij het verjongen van onze lanen:

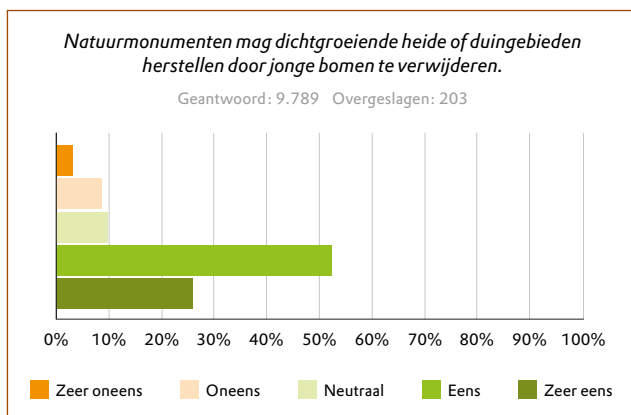
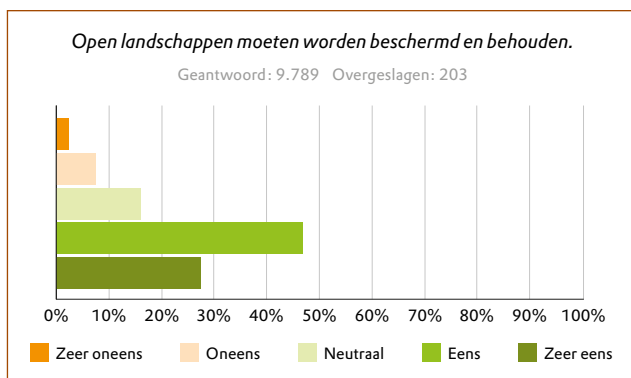
- In bossen herbergen lanen vaak de oudste bomen uit het bos. Die hebben grote waarde. Niet alleen voor hollenbroeders en andere dieren, maar ook omdat ze prachtig zijn. In principe worden boslanen door Natuurmonumenten niet verjongd. De lanen worden oud en zullen geleidelijk aftakelen. Als dat gebeurt, kan er – afhankelijk van de lokale situatie – voor worden gekozen om wandelroutes om te leiden, zodat de laan nog wel beleefd kan worden, maar mensen er niet meer doorheen lopen in verband met veiligheid. Pas als de laan het einde van zijn levenscyclus heeft bereikt, kan vervanging aan de orde zijn.
- Op cultuurhistorische landgoederen en in parktuinen maken lanen vaak onderdeel uit van een samenhangend ‘cultuurhistorisch ensemble’. In die situaties houden we ook rekening met de cultuurhistorische waarde. Dit kan betekenen dat zieke of dode bomen verwijderd worden waardoor er geleidelijk aan meer gaten in de laan ontstaan. Juist in deze cultuurhistorische context kan vervanging van de laan op een bepaald moment wel aan de orde zijn. Het is dan afhankelijk van de lokale

situatie of de gehele laan in een keer vervangen wordt, of dat dit gefaseerd gebeurt in trajecten van bijvoorbeeld 100 meter.

- Vanwege het noodzakelijke maatwerk wordt in situaties waarin laanverjonging aan de orde is, altijd afgestemd met de lokale achterban. We gaan (zoals nu meestal ook al gebeurt) in gesprek met mensen in de regio om de situatie uit te leggen en zoeken met elkaar naar een oplossing die op begrip en draagvlak kan rekenen.

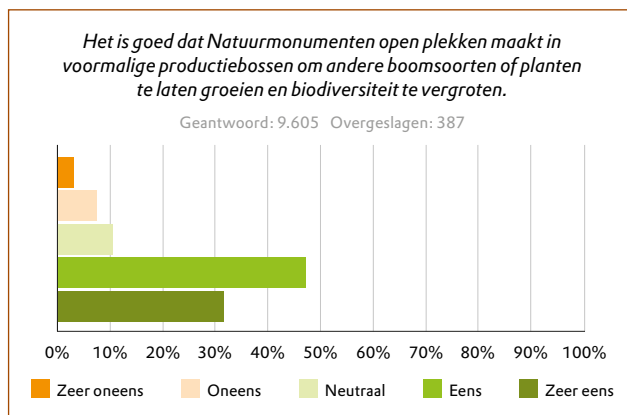
Regulier natuurbeheer

Uit de reacties op verschillende enquêtevragen blijkt dat onder onze achterban brede steun en begrip is voor het feit dat Natuurmonumenten haar natuurgebieden beheert, en dat daarbij ook bomenkap aan de orde is. Dat geldt zowel voor het behoud van bestaande open landschappen als voor het bosbeheer. Op de stelling *“Open landschappen moeten worden beschermd en behouden”* reageerde 74% met ‘eens’ of ‘zeer eens’. Op de stelling *“Natuurmonumenten mag dichtgroeïende heide of duingebieden herstellen door jonge bomen te verwijderen”* reageerde eveneens 78% met ‘eens’ of ‘zeer eens’. En op de stelling *“Het is goed dat Natuurmonumenten open plekken maakt in voormalige productiebossen om andere boomsoorten of planten te laten groeien en biodiversiteit te vergroten”* reageerde 79% met ‘eens’ of ‘zeer eens’.

Die steun is waardevol voor ons. In het bosbeheer vinden inderdaad maatregelen plaats, om de variatie in bossen te vergroten. Door open plekken te maken, ontstaat meer ruimte voor bosplanten en struweel. Door ‘toekomstbomen’ vrij te stellen, kunnen ze ouder en dikker worden en breed uitgroeien. Juist oude bomen met horizontaal uitgroeïende kronen zijn waardevol voor veel mossen, insecten, vogels en andere soorten.

Tegelijkertijd zoeken we ook hier naar mogelijkheden om rekening te houden met de minderheid die er meer moeite mee heeft. In het reguliere bosbeheer én in het omvormen van voormalige productiebossen (die bestaan uit één, vaak niet Europese, boomsoort van één leeftijdsjaar) naar meer natuurlijke bossen, worden soms verjongingsvlaktes aangelegd die zorgen voor meer variatie en een natuurlijker boomsamenstelling. Tot op heden werkte Natuurmonumenten met verjongingsvlaktes die maximaal 2 hectare groot waren. Vanaf heden werken we uitsluitend nog met selectieve groepenkap of verjongingsvlaktes die maximaal 0,5 hectare groot zijn.

Onze omgang met koolstof

Biodiversiteit en klimaat

We leven in een tijd waarin er twee crises spelen, die beide zo verstrekkend zijn dat we ze onmogelijk over kunnen dragen aan onze kinderen zonder te handelen. Een daarvan is de biodiversiteitscrisis. Het massale verdwijnen van wilde bloemen, insecten en vogels, zoals een groeiend aantal wetenschappelijke studies aantoont, laat zien dat onze ecosystemen ontwricht raken. Niet alleen in Nederland, maar in heel Europa, en zelfs wereldwijd (zoals onlangs bleek uit het alarmerende IPBES-rapport van de Verenigde Naties). We dreigen de generatie te worden waaronder de natuur definitief bezwijkt – en het is onze gezamenlijke verantwoordelijkheid om dat te voorkomen.

De andere is de klimaatcrisis. Opwarming van de aarde is meer dan een dreiging; het is een actuele ontwikkeling. Het gebruik van fossiele brandstoffen moet worden afgebouwd. En we moeten koolstof opslaan om opwarming van de aarde te beperken. Daarbij is de natuur een onmisbare bondgenoot. Natuurgebieden zijn levende koolstof-opslagsystemen die van onmisbare waarde zijn om tot een 'klimaatneutrale' samenleving te komen. En juist daarom zou het een ernstige fout zijn om de biodiversiteitscrisis en de klimaatcrisis met elkaar te laten concurreren.

Er zijn heel veel natuurlijke ecosystemen die koolstof opslaan. Kwelders doen dat, en moerassen, maar bijvoorbeeld ook hoogvenen, en oude graslanden. En bossen. Dus ja: om klimaatopwarming te beperken is het goed als er meer bos komt – maar het zou een grote fout zijn als we de rekening daarvan neerleggen bij onze open natuurgebieden. Het zou een grote fout zijn om te besluiten dat we daar dan maar maximaal bomen moeten planten. We hebben alle insecten- en bloemrijke biotopen hard nodig om de biodiversiteitscrisis én de klimaatcrisis het hoofd te bieden.

Natuurmonumenten zet zich de komende jaren in voor een toename van het bosoppervlak in Nederland, en voor het invoeren van boscompensatie als bos wel gekapt wordt (zie hoofdstuk '*Onze omgang met bos en bomen*'), maar we vinden niet dat andere landschapstypen in onze prachtige laaglanddelta daarvoor de prijs moeten betalen. Meer bos, dus, zonder dat het ten koste gaat van andere natuur.

Koolstofbalans

Om meer inzicht te krijgen in de bijdrage van al onze natuurgebieden aan het vastleggen en opslaan van koolstof, gaan we op zoek naar een (wetenschappelijk verantwoorde) manier om de totale koolstofbalans van onze natuurgebieden regelmatig in beeld te brengen – en leggen daar verantwoording over af. We willen inzicht geven in hoeveel koolstof wij opslaan; in bodems, moerassen, korte vegetatie én in bomen. We nemen een paar maanden tijd om ons te verdiepen in de mogelijkheden, en in de betekenis en meerwaarde van een dergelijke 'nationale koolstofbalans'. We verkennen ook of we dat alleen doen voor de gebieden van Natuurmonumenten, of samen met alle andere natuurbeheerders voor de Nederlandse natuur in totaliteit.

Houtproductie

Als we zoveel mogelijk koolstof vast willen leggen, is het bij uitstek efficiënt (en klimaatvriendelijk) om gebruik te maken van hout als bouwstof. Door bomen te kappen en het hout voor meerdere generaties vast te leggen (in meubels of woningbouw) kan op de kaplocatie nieuw bos groeien en wordt netto meer koolstof opgeslagen en vastgelegd. Bovendien kan een groter aandeel hout in de woningbouw bijdragen aan het terugdringen van het gebruik van (zeer klimaatonvriendelijk) beton, cement, aluminium en staal. Tegelijkertijd bleek dit in onze verschillende achterbangesprekken een gevoelig onderwerp.

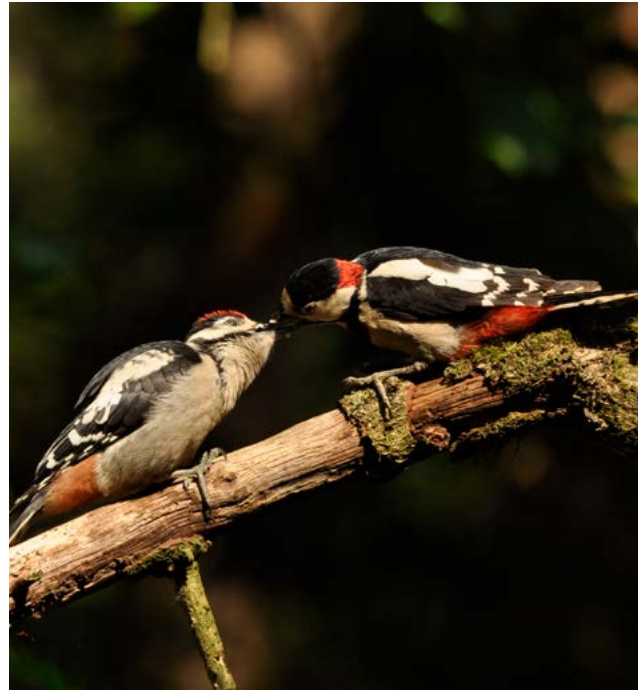
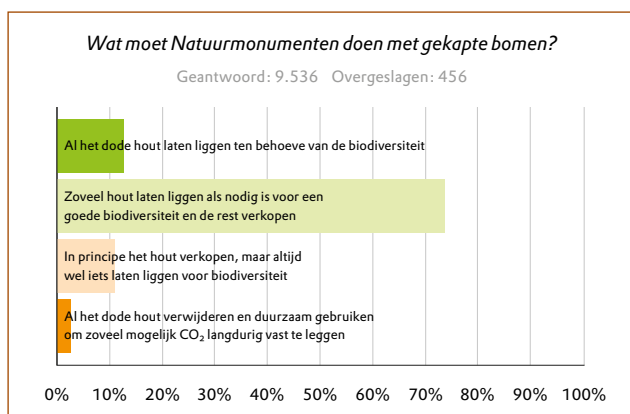
Voor Natuurmonumenten zijn houtproductie of inkomsten uit houtverkoop nooit een doel. Hout dat vrijkomt, is het resultaat van keuzes die in het natuurbeheer gemaakt worden. Een deel van dit hout blijft achter in het bos (staand en liggend dood hout is van grote waarde voor de natuur). En het hout dat we uit het bos halen, wordt zo hoogwaardig mogelijk ingezet. Deze werkwijze maakt dat de verkoop van hout voor Natuurmonumenten slechts 0,4% van onze netto inkomsten vormt.

Ook in de toekomst zal Natuurmonumenten géén houtproductie en -verkoopdoel hanteren. Sterker nog: het aandeel hout dat vrijkomt uit ons bosbeheer zal in de komende jaren geleidelijk verder afnemen, naarmate onze voormalige productiebossen een meer natuurlijk karakter krijgen. Deze keuze wordt gesteund door onze achterban. Wij beheren onze bossen in opdracht van onze leden, en stellen biodiversiteit daarbij altijd centraal.

Toch willen we hier ook het volgende vermelden: Het feit dat houtproductie voor Natuurmonumenten geen doel op zich is, wil niet zeggen dat Natuurmonumenten tegenstander is van houtoogst. Sterker nog: wij zijn van mening dat het goed is dat we in Nederland deels in onze eigen houtbehoefte voorzien. Slechts 10% van het hout dat we in Nederland gebruiken, komt uit Nederlandse bossen; de rest komt uit buitenlandse bossen. Terwijl juist voor de grote Nederlandse bosbeheerders geldt dat ze voldoen aan de internationaal hoge kwaliteitscriteria van het FSC-keurmerk voor duurzaam bosbeheer. Het is de vraag of het beter zou zijn als we ál ons hout uit het buitenland zouden importeren. Vanuit het perspectief van internationale natuurbescherming juicht Natuurmonumenten het toe dat er partijen zijn die in eigen land hout produceren.

Vrijkomend hout

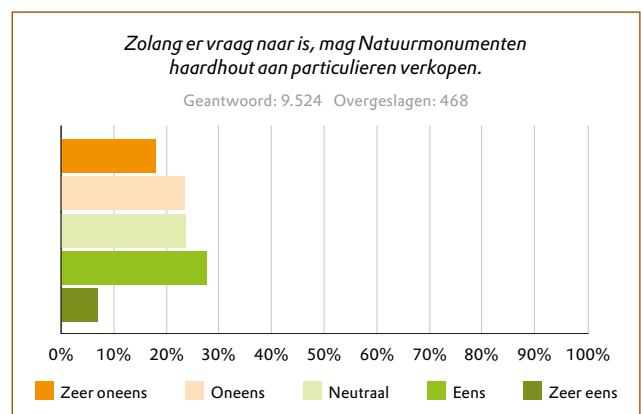
Ook in ons bosbeheer komt hout vrij. Op de enquêtevraag **“Wat moet Natuurmonumenten doen met gekapte bomen?”** antwoordde een overgrote meerderheid van 74%: ‘Zoveel hout laten liggen als nodig is voor een goede biodiversiteit en de rest verkopen’.

Die uitkomst beschouwen wij als een ondersteuning van ons huidige bosbeleid. Dood hout heeft een grote ecologische waarde. We laten het aandeel dood hout in onze bosgebieden in de komende jaren nog verder toenemen. Het hout dat bij het beheer van ons bos overblijft, verkopen we. Dat gaan we zo hoogwaardig mogelijk doen: we kiezen voor de gebruiksvorm waarmee het koolstof zo lang mogelijk wordt vastgehouden. Hout dat vrijkomt wordt zoveel mogelijk gebruikt als planken voor meubels en woningbouw. Hout dat hier niet voor geschikt is, wordt ingezet ten behoeve van schuttingen, steigerplanken, spaanplaten, pallets en andere toepassingen. Alleen het resthout dat voor geen andere toepassingen geschikt is, komt beschikbaar als brandhout.

Haardhout

Op de stelling **“Zolang er vraag naar is, mag Natuurmonumenten haardhout aan particulieren verkopen”** waren de reacties sterk verdeeld. Enerzijds reageerde 42% van de respondenten met ‘oneens’ of ‘zeer oneens’. Anderzijds reageerde 35% van de respondenten met ‘eens’ of ‘zeer eens’.

Hoewel de beantwoording van deze vraag geen uitgesproken voorkeur laat zien, merkten we in onze achterbangesprekken en in de schriftelijke toelichting die mensen gaven bij de enquête wel een duidelijk verschil tussen voor- en tegenstanders. De voorstanders van verkoop van haardhout (35%) leken daar redelijk onthecht in te zitten: *‘Leuk als Natuurmonumenten haardhout verkoopt, maar acceptabel als de organisatie besluit om hiermee te stoppen’*. Tegelijkertijd merkten we bij de tegenstanders van haardhout-verkoop door Natuurmonumenten (42%) een sterkere betrokkenheid: tegenstanders zijn vaak uitgesproken betrokken tegenstanders. Omdat we inzetten op zo duurzaam mogelijk gebruik van al het vrijkomende hout, waarbij koolstof zo lang mogelijk wordt opgeslagen en vastgehouden, heeft Natuurmonumenten besloten om – nog dit jaar – de verkoop van haardhout te beëindigen. Bestaande voorraden worden komende maanden nog wel verkocht. Natuurmonumenten is geen categorisch tegenstander van haardhout. Op onze publieksevenementen en ontvangstlocaties zal echt nog wel eens een vuurkorf of houtkacheltje branden, maar de verkoop van haardhout wordt afgebouwd en beëindigd.

Biomassa

Het (relatief kleine) aandeel hout dat vrijkomt bij ons bosbeheer en niet anders ingezet kan worden dan als brandhout (met name versnipperde takken die vrijkomen uit houtwallen en singels), leveren we aan biomassacentrales. Hier is de verbranding ‘schoner’ en heeft een hoger rendement dan bij particulier gebruik. Het alternatief is dat we dit resthout als afval storten. In dit geval kost het veel geld én komt het opgeslagen koolstof alsnog vrij in de atmosfeer. We menen dat dit deel van ons hout in die situaties beter aangewend kan worden om bij te dragen aan energievoorziening. Daarbij geldt wel dat Natuurmonumenten kritisch staat tegenover biomassaverbranding als duurzame energiebron. We zijn tegenstander van het ‘opofferen’ van land voor de productie van biomassa ten behoeve van verbranding. En we zijn tegenstander van het importeren van hout van andere continenten ten behoeve van verbranding. Voor het resthout dat we aan biomassacentrales leveren, gaan we in de komende jaren actief op zoek naar andere, duurzamere (kringloop) toepassingen.

Tenslotte

Het debat over bomenkap is complex en veelzijdig. Het overspant een breed palet aan – deels tegenstrijdige – standpunten en belangen. Het gaat over de waarde van bomen, en de vraag wat we als samenleving onder zorgvuldig bosbeheer verstaan. Maar het gaat ook over de relatie tussen klimaat en biodiversiteit. En over de afweging tussen wel of niet ingrijpen in natuurgebieden.

In de natuurbescherming hangen veel zaken met elkaar samen. We willen planten en dieren leefruimte bieden. En hun leefgebied uitbreiden en actief beheren als dat noodzakelijk is voor het voortbestaan van soorten. Bovendien spelen daarbij allerlei externe invloeden vanuit het omliggende landschap een rol, zoals de hoge depositie van ammoniak en andere verontreinigende stoffen. De ecologie is bij uitstek een werkveld van dwarsverbanden – een werkveld waarin zaken samenkomen en relaties met elkaar hebben. Het motto *'Kappen met kappen!'* klinkt aantrekkelijk, maar doet niet altijd recht aan de afwegingen die natuurbeheerders moeten maken in hun strijd om kwetsbare planten en dieren veilig te stellen.

In de veelheid aan standpunten en argumenten die langskomen in het debat over bomenkap, hebben wij gepoogd om zoveel mogelijk belangen en visies af te wegen, en te verwerken, in onze herziene omgang met bos en bomen. We hebben gepoogd om tot een zo breed mogelijke herijking te komen – wetend dat we niet iedereen tevreden zullen stellen met deze koersbijstelling. Maar ook in de hoop dat we hiermee een constructieve bijdrage leveren aan de maatschappelijke (her)waardering van bos en bomen. We zijn er trots op dat we ons – als beweging van mensen met hart voor natuur – konden baseren op de betrokkenheid en inbreng van zoveel mensen. Ook in de toekomst zullen we de omgeving informeren en betrekken bij ons bosbeheer. Want we zijn ervan overtuigd dat er veel meer is dat ons bindt dan waarin we verschillen. Wat we delen is onze liefde voor bossen, voor bomen, en voor de prachtige Nederlandse natuur in al haar verscheidenheid.